

ZA VELIKE ESTRADE I TEKST POTENCIJALNO BUDUĆI

Situacija u kojoj se danas na-
laze jugoslovenske pozorišne ku-
će može se u izvesnom smislu
označiti kao kritična. Nije to
posledica nekog specifičnog našeg
stana u kulturi, nego de opšte
situacije, jedne prezasaćenosti,
bezizlaza i „ničeg novog pod ka-
pom nebeskom“ — muite tako
na kojoj se uopšte nalazi teatar,
koji je inače determiniran da bu-
de najpogodniji saopštavatelj
kulture i jedna odvek važna
ideološka komunikacija između
mislilaca i masa.

Ako bismo analizirali uzroke
ovakvog stanja, naišli bismo na
lanac gresaka koje su doveli do
toga da je pozorište praktično
ostalo bez pravog auditorijuma,
jer ako izuzmemo revijske kić-
spektakle made of Serafim etc.,
dostupne malogradnjanskim mik-
rouklusima (ili neukusu?) i dramski
fragment školske lektire, konsta-
tovaćemo da estradnim prezen-
tacijama tekstova, koji predstav-
ljaju neku ozbiljniju vrednost,
prisutvuju isključivo pozorišni
ljudi i oni intelektualci kojima je
već u CITANJE drama postala
kulturna potreba. Pomodnost,
poneki naturalistički detalj ili
Beckett-Ionescoizam. Brecht so-
larnog sistema u našoj dramatur-
giji gotovo i nema.

Prijeđemo oboleće pozorišta
je njegova široka komunikativ-
nost. Bez nje teatar to i nije. Za-
to je ono što čine naša vodeća
pozorišta stvaranjem malih eks-
perimentalnih scena korak dalje
na strampicu. Nerazumljiv mi je
i nesvojstven pravom teatru
odvek bio način „laboratorijskog“
iskušavanja novog dram-
skog teksta. Ako nesto vredi na
maloj, onda to isto još više vredi
na velikoj sceni. Praizvedbom u
zatvorenom krugu rukovodioći
naših pozorišnih kuća umesto da
približavaju dramskog pisa pub-
lici čine obrnuto. Ova sklonost
ka mikroscenama govori o ne-
sigurnosti njihovog kriterijuma i

Beogradu, Hrvatskom narodnom
kazalištu ili Slovenskom narod-
nom gledalištu. Ta uniformnost
vrhunskih pozorišnih kuća ne bi
imala krunjnih posledica kada
kad većine naših gledalaca po
kulturnim centrima ne bi pojam
ICI U POZORIŠTU ZNAČIO ISTO
vremeno ići u ODREĐENJENO PO-
ZORIŠTE — što najčešće znači
u pozorištu u kojem su išli i njihovi
očevi. Dok se taj kult pre-
stavlja išta vlasti dječijske po-
temike sa rudimentarnim forma-
cijama burzoške društvene struk-
ture u vidu unutarporodičnih
konfliktova. Dakle: ili se okrećemo
oko Cankara i Krleže iz
glembajevskog ciklusa. Trećeg so-
larnog sistema u našoj dramatur-
giji gotovo i nema.

Minus naše pozorišne situacije
je i siromštvo u scenskim obilje-
cima. Pokušaji činjeni u ovom
pravcu u Beogradu ostali su još
uvek u nascentnoj fazi, jer one
kuće koje imaju reputaciju, ne
potaknuju za to afinitetu, a mla-
đi i devojke sa afinitetima ne
poseđuju još ime koje bi im
omogućilo stalnog investitora.
Pa i u tim traženjima mi više
inkliniramo presudjivanju nekih
obliku koji već davno postoji u
Francuskoj, Poljskoj i Nemačkoj,
a ne tražimo forme koje bi
najbolje izrazile naše i održavaju-
će vreme, i koje bi uz entuzijastič-
ko angažovanje ljudi vezanih za
teatar vezama čvršćim od usko-
profesionalnih — bile sasvim
ostvarljive.

U krugu likovnih umetnika i
kriticara u poslednje vreme se
često čuje misljenje o potrebi da
slikarstvo sidje sa zidova soba i
izadije na fasade, svodove i sve
vertikalne i horizontalne površine
naše arhitektonike, da svojom
monumentalnošću i maksimalnim
koriscenjem slobodnog prostora
umeđički obeleži veličinu našeg
vremena. Mislim da isti problem
kuća i na vrata teatra. On više,
kao povlastica kupljena novcem i
stesnjena među zdovima dvoran-
e, nema velikih perspektiva.

Budućnost je u teatru kao mo-
bilnoj homogenoj ekipi, u kojoj
bi pisac bio isto tako profesional-
no vezan, ekipi koja bi koristi-
la sve raspoložive otvorene i
zatvorene prostore — dvorane,
parkove, kejove, pa i trgovce. Za
izgubljene, često pasivne gledaće-
ce u večernjem odelu, teatar bi
ponovo dobio svoj pravi auditorijum
koji bi gledao i slušao isključivo
zadato da bi VIDEO i CUO. Tada bi postale besmislene
sve priče o preživljosti pozorišta
i potrebi njegove zamene drugom
umeđičkom formom. Jer teatar
je veća neophodnost čoveka ko-
ji želi da vidi svoj svet vremen-
skog zgusnut u dva ili tri sata igre,
da čuje svoje istine i da se
uveri, po ko zna koji put, da su
njegove radosti i njegove bolesti
deo opštih radosti i opštih bolesti.
Takvu potpunost iluzija, kakvu
mu obezbeđuje pozorište ne mo-
že mu pružiti gotovo nijedna
druga umetnost.

Naš pozorište nisu ono što
treba da budu: homogena ekipa
kreatora i realizatora, istovre-
mena praktična škola i za dram-
ske pice i za izvodjače, institu-
cija koja okuplja ljude sa istim
osnovnim kulturno-političkim i
estetskim gledištima i koja se za-
nešta bori i. U situaciji u kakvoj
su sada, bazičnim funkcionalnim
razliku između kinematografskih
i pozorišnih dvorana nema:
i jedne i druge su omnibus, me-
sto gde se lansira sve. Kada se
spomen Brechtovo, Vilarovo,
Gasmannovo ili Old Vic pozori-
šte, onda nas sa svakom od njih
vezuju određene asocijacije, spe-
cificnost repertoara, načina re-
žije, glume i inscenacije. Savsim
je, međutim, svejedno da li go-
vorimo o Narodnom pozorištu u

Načine čemu teatar?

Tomislav KETIG

ISPRAVKE

U prošlom broju zapožene su slje-
deće krupnije greške: na strani 5,
u prvom stupcu, 12. red od označenog
mesta pratio treba da stoji prati-
ti na str. 8, u prvom stupcu, umesto
ZVEZDANOM NEBU treba da
stoji ZVEZDANOM POLJU; na
17. red od označenog mesta na
stupcu treba da stoji električni
treba da stoji električni.

U ovom broju, na 20. strani, u
imenu autora pesama, umesto INKO
treba da stoji NIKO.

IZBOR IZ LISTOVA I ČASOPISA filozofija i marksizam

Gajo PETROVIĆ: „...Na za-
dovoljstvu svih zlobnika i pe-
simista moramo otvoreno „priz-
nati“: naša filozofija kretala se
u toku poslijeratnih godina u
izvjesnom smislu „unatrag“: od
staljinističke verzije markisti-
čke filozofije, čiji je utjecaj pro-
dirao k nama u prvim godinama
nakon oslobođenja, ka prvi-
botinom obliku te filozofije ka-
kav je dobio u djelima Marxa,
Engelsa i Lenjina. Treba samo
dati da je taj put „unatrag“, od
karikature ka originalu, bio u stvari u mnogo tačnijem
smislu put naprijed: put od
umrtvljene misli k životu. Kri-
tika staljinističke concepcije fi-
lozofije nije znacičila napuštanje
gospodarskog i preporod mark-
sizma u filozofiji.

Kad govorimo o povratku na-
še filozofije od staljiniziranog
marksizma izvornom, to ne zna-
či da je ona u prvim godinama
nakon oslobođenja bila stalji-
nistička. U to vrijeme ona, kao
pisana i štampana filozofska ri-
je, uglavnom nije ni postojala. Ali
u svjetiskim razmerima
marksistička filozofska misao bi-
la je u to vrijeme staljinizirana.
Kritika međunarodnog stal-
jinizma činila je zato polaznu
tacku našeg poslijeratnog filo-
zofskog razvoja...

Jedno od osnovnih dostignu-
ćaja našeg poslijeratnog filo-
zofskog razvoja jest otkriće da se
čovjek, koji je kao apstrakcija
isključen iz staljinističke verzije
marksističke filozofije, nalazi u
centru autentične Marxeve fi-
lozofske misli.

Marxova osnovna filozofska
intencija nije definiranje mate-
rije ili duha, nego oslobođenje
čovjeka, revolucionarno mijenja-
će svijetu u kojem „general
i bankar igraju veliku ulogu, a
čovjek kao čovjek, naprotiv, sa-
mo vrlo bijednu.“

Premda odbacuje svaku filo-
zofsku raspravljivanje o čovjeku
staljinizam i sami polazi od od-
ređenog shvaćanja čovjeka, od
shvaćanja čovjeka kao ekonom-
ske životinje. Takvo shvaćanje
čovjeka bilo je podjednako stra-
nju i mladom i starom Marxu.
Za razliku od sve dotadašnje fi-
lozofije Marx drži da se čovjek
ne razlikuje od životinje samo
po ovom ili onom posebnom
svojstvu nego po čitavom načinu
i strukturi svoga bivstva
čovjek, nije ni „animal rationale“
ni „toolmaking animal“ životinja
koja pravi oruđa, nego praksu. A čovjek je prak-
sa znaci: čovjek je univerzalno
stvaralačko i samostvaralačko
biće, čovjek je društvo, sloboda,
istorija i budućnost.

Kad kažemo da je čovek stva-
ralac, to ne znači da svaki čov-
jek nužno uvijek stvara. Ali
čovjek je doista čovjek kad se
ne otuduje od svoje stvaralač-
ke suštine, kad je otvoren prema
budućnosti i kada realizira-
jući svoje historijski dane
ljudske mogućnosti stvara no-
ve, više.

Otkrivajući slobodno stvarala-
čko kao čovjekovu bitnu ljud-
sku mogućnost, Marx je ujedno
razotkrivao suštinu i osnovne for-
me fenomena samootudjenja.
Samim tim što pokazuje da je
savremeno klasno društvo —
društvo samootudjenog čovjeka,
Marxovo shvaćanje čovjeka u-
jedno je također zahtjev za
revolucionarno mijenjanjem
svijeta i djelo mijenjanja.

Vrijeme koje je proteklo od
Marxa do danas nije riješilo,
nego je produbilo i zaštrtilo
problem koji je on prvi uočio.
U doba kad se nehumanost
prakticira u „civiliziranoj“ for-
mi, a fantastični napredak od
čovjeka otudjene nauke i teh-

nike donosi čovječanstvu sve
veće brije i strepnje, Marxova
humanistička misao postaje sve
aktuuelnija.

Marxovo svahačanje čovjeka, i
u onom obliku u kojem ga je
ostavio sam Marx, nadmoćno je
svim suvremenim shvaćanjima
čovjeka. Ali to ne znači da ono
nema svoja otvorena probleme i
teškoće i da novo vrijeme nije
postavilo i nova pitanja. Da li
je i u kom smislu moguće go-
voriti o čovjekovoj suštini; šta
znači praks, sloboda, mogu-
ćnost, studije, razotudjenje; šta
donose čovjekovi socijalizam
i radničko samoupravljanje, a
šta hidrogenske bombe, mironi-
žljivo-ratoljubiva koegzistencija
i svemirski letovi, sve su to pi-
tanja o kojima se s pravom
mnogo raspravlja u našoj filo-
zofiji...

Ostaci staljinizma u nama (u
nekoga jači, u nekoga slabiji)
bune se protiv slobodnog ras-
pravljanja o filozofiji. Neki u-
nutrašnji glas u nama (ili u ne-
kim od nas) nezadovoljuju
mrmlja:

„Ne odnosimo li se mi suviše
slobodno prema našim velikim
učiteljima?“ — „Prije svega —
pisao je Engels Plehanov —
molim vas da me prestanete na-
zivati „učiteljem“. Ja se zovem
jednostavno Engels.“

„Ne bi li ipak trebalo da bu-
dem skromniji?“ — „Istina je
isto tako malo skromna kao i
svjetlost, — kaže Marx — a i
prema kome bi trebalo da bu-
de? Prema samoj себi? Verum
index sul et falsi. Dakle, prema
neistinit?“

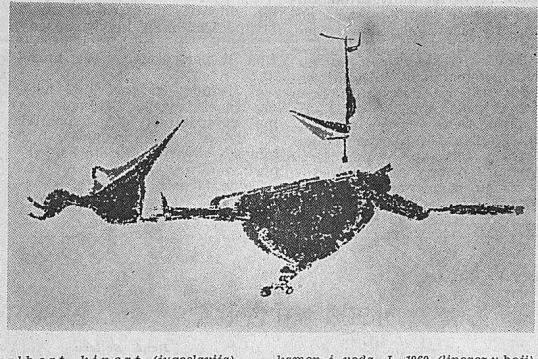
„Nećemo li slobodnim ras-
pravljanjem o svemu zbuniti i
dezorientirati mase?“ — Zašto nji-
ma nedogmatički marksizam ne
bi bio bar isto toliko shvatljiv
koliko i dogmatiski? Nisu li nam
prorokovali da su mase nezrele
i za radničko samoupravljanje?

„Šta će reći protivnici mark-
sizma? Neće li oni trijumfirati
kad vide da kritički pišemo i o
samom Marxu?“ — Možda hoće.
Ali nadajmo se da u dogledno
vrijeme više neće imati prava
da kažu: „Jezuiti su napisali vi-
še studija o Marxu i marksiz-
mu nego sami marksisti!“

„Ipak, neće li marksistička fi-
lozofija biti oslabljena u svojoj
borbi protiv nemarksističke?“ —
— Zašto bi živi marksizam bio
slabiji od mrtvoga?

(„Telegram“ br. 51, 52, 53, aprila
1961.)

„POLJA“ uredjuju: Gojko
JANJUŠEVIĆ, Tomislav KE-
TIG, Pavle POPOVIĆ, Bog-
dan POZNANOVIC, Dejan
POZNANOVIC, Mileta RADO-
VANOVIĆ i Milan A. TABA-
KOVIĆ. — Glavni i odgovorni
urednik Dejan POZNANOVIC.
— List izdaje NIP „Progres“,
Novi Sad, Maksima Gorkog
20 I. — Tekući račun br.
151-1/11-514. — Redakcija, Po-
lja, Novi Sad, Maksima Gorkog
20 I. Tel. 33-60. — Ruko-
pise treba slati otkucane na
pisacu mašini. Neobjavljeni
rukopisi se ne vraćaju.
— Godišnja pretplata 300 dinara.
Pojedini broj 30 dinara. —
Stampa „Forum“, Novi Sad,

albert kinert (jugoslavija) kamen i voda I, 1960 (linorez u boji)

„dodatak na izvikanost“ sigurno
otpao.

Problem rapidnog opadanja
broja zainteresovanih nije, me-
đutim, samo problem teatra.
Muzika, literatura, slikarstvo i
vajarstvo nalaze se pred istim
pitanjem: Kako vratiti publiku?

Umjetnici su velikim delom i sa-
mi krivi za ovakvo stanje, iako
ništinski direktno ne doprinose po-
većavanju rastojanja između svo-
jih mentalnih dopiranja i dopira-
nja konzumirana kultura. Ta
razlika u brzini daju estetskih
evolucija posledica je imperativa
da se socijalni problemi u svetu
neodložno reše, što je prebacilo
interesovanje čovečanstva gotovo
na egzistencijski kolosek.

U čemu je onda krivica kul-
turnih stvaralača?

U njihov usredstvenosti na
same sebe, nakošidizam savre-
mene umetnosti, zatvaranje u
staklenom baštu „čistih“ estetskih
samoispitivanja i formalističkog
eksperimentisanja uništili su
čvrstu spunu između umetnika i
publike — sponu razumevanja.
Da bi se ta spona ponovo uspostavila
potrebne su dve stvari:
dobra volja široke publike da
učini jedan veliki napor koji bi
je doveo u višu orbitu kulture i
odbacivanje splendid isolation

C 487 / 63
U.51